майбутньому прибутку емітента. Таким чином, в області трансферу технологій підприємство може прийняти рішення про випуск облігацій з наступних причин: через розуміння необхідності додаткових коштів у період більше одного або пошуку більш дешевих джерел фінансування, ніж продаж акцій.

– венчурний капітал зовнішніх інвесторів запроваджується на обмежений термін для малих і середніх підприємств, що мають інноваційний продукт, сервіс або метод виробництва, які ще не були перевірені на ринку, і таким чином створюють високий ризик інвестування, проте за умови значного збільшення вартості інвестованого капіталу. Таким чином, фінансування трансферу технології через фонд венчурного капіталу не завжди представляється можливим, за деякими виключеннями з орієнтацією на бізнес у фазі розширення.

– лізинг є особливою формою придбання нового устаткування як з точки зору фінансування, так і оподаткування. Суть полягає в придбанні лізингоотримувачем права на використання активу від лізингодавця в обмін на плату. Лізинг засобів виробництва може включати в себе машини, обладнання, транспортні засоби, будівлі і ін., які приносять безпосередньо для компанії прибуток. Вони, як правило пунктів значну цінність для яких податкові правила з амортизації. Лізинг має може бути використаний як метод фінансування у випадку коли бізнес відчуває фінансові труднощі.

- субсидування та фінансування трансферу технологій є вкрай обмеженим, хоча і можливим, так в розділі V ЗУ «Про держане регулювання в сфері трансферу технологій» [3] визначено умови фінансування проектів, та послаблення податкового тиску, але всі вони мають характер не постійних і залежать від обсягів планування державного бюджету на відповідний рік.

Висновки. Отже, вибір методів фінансування технологій на українських підприємствах є досить широким, проте ефективність кожного з них залежить від конкретної ситуації пов'язаної з характером технологічного нововведення, фінансовим станом підприємства, формою власності. Конкретним недоліком в системі фінансування нововведень підприємств є обмеженість в бюджетному фінансуванні та субсидуванні через брак коштів.

Для покращення ситуації з фінансуванням процесів трансферу технологій необхідно в першу чергу використовувати світовий досвід, де значною мірою поширене фінансування технологій за участю держави, а тому вкрай важливо збільшити розміри бюджетного фінансування та розширити систему податкових пільг в системі трансферу технологій.

Література

1. Щедріна Т. Трансфер інновацій як реалізація знань: аналіз для України / Т. Щедріна // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 4.– С. 82-91

2. Федулова Л. Прогнозування технологічного розвитку економіки України / Л. Федулова // Вісник Хмельницького Національного університету. Економічні науки. – 2006. – № 4. – С. 31-34

3. Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій: Закон України від 14 вересня 2006 р. № 143-V

Надійшла 14.09.2010

УДК 336.22; 336.61

Р. В. ІЛЬЄНКО
Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці

ПОДАТКОВІ ІНСТРУМЕНТИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

У науковій праці розглянуто податкові інструменти активізації інноваційної діяльності на основі адаптації міжнародного досвіду. Вказано на глобалізаційні виклики, які чинять вплив на системи оподаткування окремих країн. Запропоновано механізми удосконалення податкової політики України в напрямі стимулювання інноваційної активності.

In scientific work tax tools of activization of innovative activity are considered on the basis of adaptation of the international experience. It is specified on globalization calls which make influence on systems of the taxation of the separate countries. Mechanisms of improvement of a tax policy of Ukraine in a direction of stimulation of innovative activity are offered.

Ключові слова: інноваційна діяльність, оподаткування, податкові інструменти, активізація інноваційної діяльності.

Постановка проблеми, актуальність дослідження. Забезпечення довгострокового економічного зростання на інноваційній основі та якісної структурної перебудови національної економіки потребує мобілізації навколо цього завдання усіх напрямів державної економічної політики, в тому числі податкової. Відтак, на даному етапі трансформація системи оподаткування повинна виходити насамперед з потреби максимізації впливу регуляторного та стимулюючого потенціалу податкової системи. Найголовнішим завданням податкової політики є запровадження такого механізму податкового стимулювання інвестиційних процесів, який би забезпечував високу інноваційну активність підприємств.

За результатами академічних досліджень, чинна система оподаткування стримує розвиток інноваційного підприємництва і навіть деформує його напрями. Практично відсутній механізм заохочення інвестування частини прибутку у виробництво, не створено стимулів щодо науково-дослідних та проектно-конструкторських робіт.

Створення умов для формування сприятливого інституційного середовища оподаткування, стимулювання економічного і соціального розвитку, поліпшення інвестиційного клімату, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світових ринках та для детінізації економіки потребує здійснення заходів, спрямованих на подальшу модернізацію податкової системи.

Аналіз літератури. Питанням реформування системи оподаткування в напрямі посилення її стимулюючого впливу на інноваційну активність присвячено чимало наукових праць [1-7]. Проте, на наш погляд, у вітчизняній науковій літературі залишаються недостатньо вивченими окремі механізми і важелі впливу прямих податків на процеси стимулювання та державної підтримки виробничої активності (в першу чергу у секторі високотехнологічних виробництв), не розроблені концептуальні засади адаптації оподаткування до сучасних міжнародних стандартів.

Мета статті – на основі аналізу міжнародного досвіду та проблем функціонування системи оподаткування виробити концептуальні пропозиції щодо її подальшого реформування в напрямку посилення стимулюючих механізмів активізації інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Зарубіжний досвід (у тому числі досвід розвинутих країн) свідчить, що одним із найефективніших засобів стимулювання інноваційної діяльності підприємств є пільгове оподаткування [1].

Податкова пільга – це елемент механізму оподаткування, причому не другорядний, а дуже важливий (з позицій дотримання вимог до створення податкової системи і принципів, які закладені в основу податкової політики держави). Регулювання пільгового оподаткування повинно здійснюватись законодавчим органом згідно з його функціями, які визначені Конституцією України. У статті 43 Конституції зафіксовано, що “виключно Законами України встановлюється Державний бюджет України і бюджетна система України; система оподаткування, податки і збори”. Це говорить про те, що підхід до прийняття рішення про надання пільг повинен бути таким же, як і підхід до прийняття законів та рішень сесій місцевих рад про державний та місцеві бюджети на відповідний рік.

Податкові пільги мають надаватися підприємствам, які виконують державні умови щодо пріоритетного розвитку промисловості, а саме: реалізують продукцію на експорт, впроваджують інновації, демонструють кращі показники ефективності господарювання, забезпечують високу якість виготовленої продукції.

У широкому розумінні податкові пільги розглядаються як форма державної непрямої субсидії, що надається з метою підтримки окремих галузей економіки, регіонів або груп населення. На відміну від прямих субсидій (наприклад, бюджетної дотації вугільній галузі) неявні субсидії не відображаються у фінансових звітах про виконання бюджетів.

Згідно з теорією публічних фінансів, податкові пільги належать до так званих “податкових видатків”, що, окрім безпосереднього повного або часткового звільнення від оподаткування, можуть надаватися у формі списання або реструктуризації податкової заборгованості, можливості законодавчого ухиляння від сплати податків тощо, та часто розглядаються як “втрати” бюджету. Розрахунки, проведені по країнах ОЕСР за 35-річний період, показали, що скорочення податкового тиску на 10 процентних пунктів приводить до зростання ВВП на 0,5–1 процентний пункт на рік. Наведені дані свідчать, що саме по собі зниження рівня податкових ставок не вестиме до збільшення бази оподаткування, достатньо значного, щоб компенсувати це зниження для бюджету [2].

Шляхи, якими можуть надаватись податкові пільги, визначені в проекті Податкового кодексу. Зокрема: а) зменшення бази або об’єкта оподаткування; б) запровадження знижених податкових ставок; в) зменшення нарахованих сум податків; г) звільнення від сплати податків окремих категорій платників; д) надання відстрочення (розстрочення) у сплаті податків.

Роль стимуляторів інвестиційних процесів та економічного розвитку мають відігравати пільги щодо податку на прибуток. Натомість зростає частка пільг по непрямих податках, отримання яких досить часто є наслідком лобіювання групових інтересів та є способом отримання виграшу в ціновій конкуренції. Надмірне “захоплення” галузевими податковими пільгами консервує низький технологічний рівень галузей, стимулює рентний тип поведінки галузевого бізнесу, лобіювання збереження пільгового режиму оподаткування [3].

З іншого боку, створення рівних умов господарювання для різних галузей за нерозвиненості механізмів ринкового перерозподілу ресурсів сприятиме консервації існуючої структури економіки і, можливо, занепаду цілих виробництв. Скасування податкових пільг, якщо воно відбудеться у великому масштабі, неодмінно призведе до кризового погіршення фінансового стану у депресивних галузях (що відбулося, наприклад, після закінчення експерименту в гірничо-металургійному комплексі). Якщо згортання порівняно малоефективної галузі чи підгалузі в умовах розвинутої економіки визнається благом, то в умовах перехідної це може мати катастрофічні наслідки [4].

Отже, невід’ємною складовою податкової стратегії має стати не сліпе скорочення пільг, а

встановлення чітких та прозорих критеріїв та методик надання податкових преференцій.

Податкові пільги потрібно надавати, керуючись загальнодержавними інтересами. За допомогою пільгового оподаткування необхідно створювати умови для активізації інвестиційних процесів, насамперед, у пріоритетних сферах матеріального виробництва, які визначені основними напрямками структурної перебудови за конкретними програмами і проектами, та приведуть до збільшення випуску і здешевлення соціально необхідних товарів.

Законодавець повинен також встановити порядок звітності та контролю за використанням фінансових ресурсів, наданих у вигляді пільг, з правом стягнення їх до бюджету в разі неефективного використання, використання не за призначенням тощо [5].

Необхідно передбачити можливість застосування на обмежений період для окремих платників спрощених (спеціальних) режимів оподаткування. Зокрема, спеціальну систему оподаткування доцільно залишити для суб'єктів малого підприємництва, сільськогосподарських товаровиробників та інноваційних виробництв (технополісів, технопарків).

Основною ланкою інноваційного підприємництва виступає інноваційне підприємство. Такі підприємства можуть створюватися та фукціонувати у різних формах (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо). Закон України "Про інноваційну діяльність" визначає інноваційне підприємство як таке підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг.

Інноваційним підприємствам дозволяється прискорена амортизація основних фондів і встановлюється щорічна двадцятивідсоткова норма прискореної амортизації основних фондів групи 3. При цьому амортизація основних фондів групи 3 проводиться до досягнення балансовою вартістю групи нульового значення. Інноваційні підприємства сплачують земельний податок за ставкою у розмірі 50 відсотків діючої ставки оподаткування [6].

Одна із форм інноваційного підприємництва – створення та організація діяльності технопарку. Особливості господарювання технопарків визначаються Законом України "Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків". За українським законодавством, технопарк – це юридична особа або об'єднання підприємств на підставі договору про спільну діяльність юридичних осіб (учасників), головною метою яких є діяльність щодо виконання інвестиційних та інноваційних проектів, виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та конкурентоспроможної на світових ринках продукції. Статус технопарку встновлюється законом.

Слід повністю або частково звільнити від податків прибуток, що реінвестується, та запровадити "податкові канікули" на повернення підприємством інвестиційного кредиту (прибутки, що використовуються на повернення кредиту, не повинні обкладатися податком). Кошти, отримані підприємствами завдяки пільговому оподаткуванню, повинні акумулюватися на їхніх спеціальних інвестиційних рахунках.

Податкові інноваційні відрахування мають свої обмеження і недоліки, але вони менші порівняно з іншими пільгами. В багатьох європейських країнах відрахування застосовуються до машин і обладнання та іноді до будівель і споруд. Якщо до певних типів капіталу, зокрема до запасів, відрахування не застосовуються, то галузі, в яких інтенсивно використовуються запаси, потрапляють у невигідне становище. Компанія, що часто оновлює капітал, може часто вимагати інноваційні відрахування. Отже відрахування стимулюють інновації в активи з високою нормою економічної амортизації. Якщо уряд не бажає стимулювати інновації в певні активи, йому слід скоригувати ставки відрахувань до очікуваного рівня амортизації капіталу.

Якщо інноваційні податкові відрахування не відшкодовуються, існуючі компанії отримують вигоди у повному розмірі, в той час коли нові фірми мають спочатку отримати достатній прибуток перед використанням відрахувань. Проекти з тривалим періодом розгортання потрапляють у невигідне становище порівняно з тими, що швидко починають отримувати доходи.

За високої інфляції інноваційні відрахування посилюють нерівномірність впливу податкової системи на інноваційну поведінку підприємств. Компанії в країнах з високою інфляцією зацікавлені фінансувати свій бізнес за рахунок боргу, оскільки податкові знижки для капітальних витрат є більш цінними. Податкові канікули і знижені ставки оподаткування, з іншого боку, зводять нанівець переваги зменшення оподатковуваного прибутку на суму процентних платежів в умовах високої інфляції.

Подібно до будь-яких інших податкових стимулів інноваційні відрахування зменшують доходи уряду. Але ці відрахування є найефективнішим підходом завдяки їхньому чіткому спрямуванню на певний вид діяльності, а саме на нарощування виробничих потужностей на новій технологічній основі.

Податкова система має забезпечити ефективність, рівність і простоту застосування. Введення однакових правил гри вважається ознакою стабілізації податкового законодавства, що може компенсувати інвесторам зростання податкового тягаря [7].

Вчені Інституту економічного прогнозування НАН України дослідили вплив змін в оподаткуванні на інноваційний розвиток на основі теорії еластичності. Основний висновок: існує значна неадекватність

між наявними джерелами фінансування та потребами інноваційного розвитку. Традиційні засоби фінансування не пристосовані до впровадження інновацій, що особливо стосується ранніх стадій інноваційного циклу. Податкова політика як інструмент державного регулювання економіки не має необхідної гнучкості і мобільності [5].

Питання ефективного податкового контролю було і буде актуальним як для України, так і для держав з розвинутою економікою. Назріла необхідність створення єдиної комп'ютерно-інформаційної системи, яка б дозволяла накопичувати відомості про витрати громадян на дорогі покупки, проведення цивільних угод (біржові, нотаріальні і т.п.) та подальше порівняння цих даних з даними про доходи, вказаними в деклараціях громадян. Необхідно також розробити і прийняти Закон України про загальне декларування доходів громадян.

Висновки. З метою посилення стимулюючої ролі оподаткування на розвиток інвестиційної та інноваційної діяльності, необхідно:

- скасувати вимогу щодо ведення окремого бухгалтерського обліку по інноваційним операціям, оскільки це веде до збільшення витрат на оплату праці бухгалтерського персоналу, що особливо тяжко для малих підприємств;
- передбачити значні пільги щодо зменшення бази оподаткування податком на прибуток шляхом запровадження гнучких механізмів прискореної амортизації, у тому числі по основним засобам довгострокового користування;
- розробити концепцію подальшої модернізації податкової політики з метою посилення її стимулюючої ролі на розвиток інноваційного підприємництва, у тому числі шляхом запровадження механізму заохочення інвестування частини прибутку у виробництво та створення стимулів щодо науково-дослідних та проектно-конструкторських робіт;
- посилити позитивний вплив органів влади і управління регіонального рівня на розвиток інноваційного підприємництва шляхом вивчення відповідного кращого зарубіжного та вітчизняного досвіду;
- з урахуванням пріоритетності розвитку інноваційної сфери, як виняток – активніше створювати нові технопарки, технологічні інкубатори, інноваційні виробництва, перш за все, у пріоритетних галузях, а вже створені – заохочувати фіскальними важелями регулювання.

У подальшому мають бути проведені ґрунтовні дослідження щодо визначення можливої величини податкової пільги з метою стимулювання окремих напрямів інноваційної активності.

Література

1. Демиденко Л.М. Удосконалення прямого оподаткування у напрямку інтеграції в ЄС / Л.М. Демиденко // Фінанси України. – 2000. – № 4. – С. 124-128.

2. Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету України / М.Я.Азаров, Ф.О.Ярошенко, Т.І.Єфименко та ін. – К.: НДФІ, 2004. – 712 с.

3. Лащак В.В. Удосконалення системи прямого оподаткування в Україні / В.В. Лащак // Фінанси України. – 2004. – № 11. – С. 26-32.

4. Кошембар Л.О. Забезпечення ефективного податкового регулювання і фінансової безпеки підприємництва та інвестицій / Л.О.Кошембар // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 12. – С. 142-152.

5. Геєць В.М. Формування дохідної частини бюджету: підсумки, проблеми, перспективи / В.М. Геєць // Економіка і прогнозування. – 2004. – № 1. – С. 9-30.

6. Мельник В.М. Механізм прямого оподаткування у фінансовій теорії / В.М.Мельник, Г.Л.Пенякова // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 66-77.

7. Новицький В.Є. Податкове регулювання в системі інструментів соціально-економічного розвитку: питання методології / В.Є.Новицький // Фінанси України. – 2007. – № 10. – С. 60.

Надійшла 13.10.2010